

Moss
kommune

Mangfoldige Moss – slik har vi det i 2021

Et bærekraftig samfunn!

Folkehelsearbeid handler om hva som påvirker og har betydning for befolkningens helse og livskvalitet. Dette er et ansvar og en oppgave for alle politiske utvalg, virksomheter og sektorer.

Vi har betydelige folkehelse- og levekårsutfordringer i Moss. Samtidig har vi mange muligheter til å kunne endre dette!

Et bærekraftig samfunn er et samfunn det er godt å leve i. Visjonen for kommunen vår er "Mangfoldige Moss – skapende, varmere, grønnere". For å virkeliggjøre denne visjonen må vi ha felles folkehelsekunnskap. Vi må vite hvordan vi har det. Dette dokumentet er en retningsviser for administrasjon og folkevalgte for å prioritere innsats og målrette folkehelseiltak. På den måten vil vi kunne skape et samfunn som gjør det lettere for mossinger å ta gode, helsefremmende valg.

Koronapandemien har vært en belastning for mange. Hvilken påvirkning pandemien har hatt på folkehelse- og levekårsstatistikken vil ikke årets utgave belyse siden statistikken hovedsakelig er hentet fra før pandemien (bortsett fra tall på arbeidsledighet). Det legges opp til en enkel revidering av dokumentet i 2021. Vi vil i 2022 få tilgang til utfyllende folkehelse- og levekårsstatistikk; ungdomdata vil gjennomføres på alle ungdoms- og videregående skoler, "Oss i Viken"¹ gjennomføres høsten 2021 og kommunen vil innhente statistikk på mindre geografiske områder (levekårsstatistikk).

Hans Reidar Ness
Kommunedirektør Moss

Agnethe Weisæth
Folkehelserådgiver

Folkehelse, sosial bærekraft og FNs bærekraftsmål

Oppdatert kunnskap er en forutsetning for et treffsikkert folkehelsearbeid.

I tråd med *Lov om folkehelsearbeid* (§ 5) har Moss løpende oversikt over folkehelse og levekår i kommunen vår.

En skriftlig oversikt – “Mangfoldige Moss – slik har vi det” utarbeides årlig og er et viktig kunnskapsgrunnlag som blinker ut de største levekår- og folkehelseutfordringene kommunen bør ta tak i.¹ Prioriteringer, strategier og anbefalinger av tiltak foretas i kommunale planer.

Naturlige sammenlikningsparametre for Moss er Viken fylke, nasjonale tall, samt kommuner i Kostragruppe 13. For Viken er særlig kunnskapsdokumentet

*Vi i Viken*² sentralt. For å ha et konkret og lettleselig dokument som ser på utvikling over tid sammenliknes statistikk for Moss mot nasjonalt gjennomsnitt³. Det må bemerkes at landsgjennomsnitt ikke nødvendigvis betyr at det er bra. Det vil være viktig å se på utviklingen, konteksten og helheten.

“Mangfoldige Moss – slik har vi det” fra 2019 synliggjorde sosiale ulikheter innad i nye Moss kommune ved å tegne opp ulikheter i folkehelse og levekår mellom gamle Rygge og Moss kommune. Oppdatert, tilgjengelig statistikk viser tall fra en samlet kommune.

1. Statistikken som brukes er hentet fra siste oppdaterte tall fra nasjonale databaser, primært fra KommuneHelsas statistikkbank fra khs.fhi.no/webview/. Ungdata-tallene er hentet fra sist undersøkelse for Moss og Rygge i 2019.

2. https://viken.no/_f/p1/i4f0b8206-d207-4524-b400-9200b65ae0f9/kunnskapsgrunnlag-regional-planstrategi-viken-vi-i-viken.pdf

3. Kommunen har sammenlikningstall for Viken og utvalgte kommuner fra Kostragruppe 13 tilgjengelig elektronisk.

Moss kommune legger FNs bærekraftsmål og Parisavtalen til grunn for alle vedtak og beslutninger. Folkehelse- og levekårsutfordringene ses i lys av FNs bærekraftsmål.

Folkehelse har en tverrsektoriell tilnærming hvor alle de 17 bærekraftsmålene er relevante, men det er særlig innen bærekraftsmålene 3 "God helse", 4 "God utdanning", 8 "Anstendig arbeid og økonomisk vekst" og 10 "Mindre ulikhet" vi finner utfordringer i Moss.

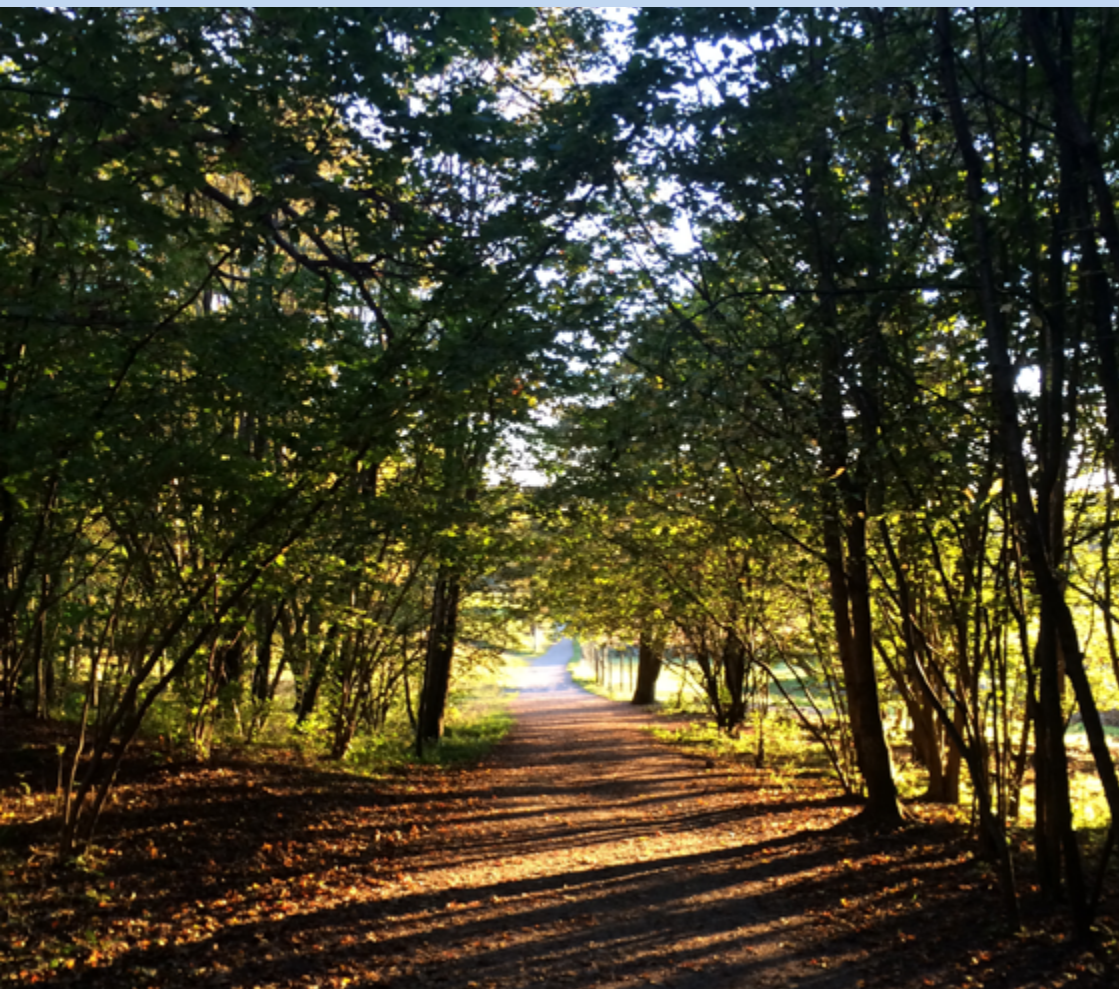
Det er samtidig innenfor disse målene vi finner muligheter for strategisk innsats.

Bærekraftsmål 4 "God utdanning" som handler om å sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, er et viktig mål for god folkehelse. Utdanning og sosiale ulikheter hører nøye sammen, og bærekraftsmålet om utdanning dekkes i dette dokumentet inn som en bakgrunnsvariabel til bærekraftsmålet om sosiale ulikheter.

I tillegg framhever vi bærekraftsmål 17 "Samarbeid" og bærekraftsmål 11 "Bærekraftige byer og samfunn" som viktige innsatsområder for utvikling av et sosialt bærekraftig Moss.

Utfordringsområder – og mulighetsvinduer i Moss

Folkhelseprofil for Moss – 2021

Folkhelseinstituttet utgir årlig en folkehelseprofil for kommuner og fylkeskommuner. Folkehelseprofilen benytter et visuelt prikkesystem, hvor grønn prikk betyr at kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet, gul prikk at kommunen ikke er signifikant forskjellig fra landsnivået og rød prikk at kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet.

Folkehelseprofilen for 2021 viser at Moss har mange røde prikker og betydelige folkehelse- og levekårsutfordringer.

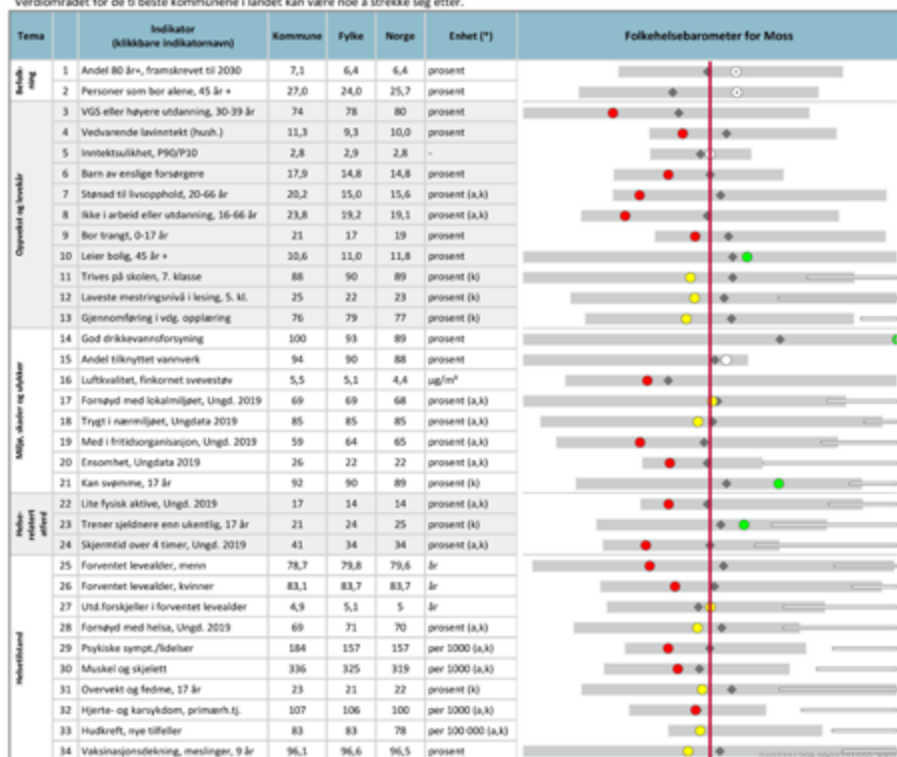
For utfyllende informasjon se: <https://www.fhi.no/hn/folkhelse/folkhelseprofil/>

Folkehelsebarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenliknes noen nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønnsammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene for å se utvikling over tid i kommunen. I Kommunehelsetatistikkbank, <http://khs.fhi.no> finnes flere indikatorer samt utfyllende informasjon om hver enkelt indikator.

Vær oppmerksom på at også «grønne» verdier kan innebære en folkehelseutfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- ◆ Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- ▬ De ti beste kommunene i landet

Oppvekstprofil for Moss – 2021

Folkehelseinstituttet utgir årlig en oppvekstprofil. Oppvekstprofilen vil utgis årlig. Formålet er å samle oppdatert oppvekststatistikk på ett sted og se på indikatorer fra ulike sektorer i sammenheng. Den samlede statistikken viser noen av kommunens styrker og utfordringer.

Kommunen kan, på samme måte som med folkehelseprofilene, bruke oppvekstprofilen inn i planleggingen av barn og unges oppvekstmiljø.

Oppvekstprofilen viser at Moss har mange utfordringer innen oppvekstfeltet.

For utfyllende informasjon se: <https://www.fhi.no/hn/folkehelse/folkehelseprofil/>

Oppvekstbarometer for kommunen

I oversikten nedenfor sammenlignes noen nøkkeltall for kommunen og fylket med landstall. I figuren og tallkolonnene tas det hensyn til at kommuner og fylker kan ha ulik alders- og kjønns sammensetning sammenliknet med landet. Klikk på indikatornavnene for å se utvikling over tid i kommunen. I [Kommunehelsestatistikkbank](#) finnes flere indikatorer og utfyllende informasjon om hver enkelt indikator.

Vær oppmerksom på at også «grønne» verdier kan innebære en utfordring for kommunen, fordi landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter.

- Kommunen ligger signifikant bedre enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landet som helhet
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- | Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- ▬ De ti beste kommunene i landet

Tema	Indikator (klikkbare indikatornavn)	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Oppvekstbarometer for Moss
Befolkning	1 Andel barn, 0-17 år	19,6	21,5	20,6	prosent	○ ◆ ▬
	2 Innvand. og norskf. med innv. foreldre	24,4	22,8	19,5	prosent	○ ◆ ▬
Leverår	3 Vedvarende lavinntekt (hush.), 0-17 år	16	12	12	prosent	● ◆ ▬
	4 Bor trangt, 0-17 år	21	17	19	prosent	● ◆ ▬
	5 Barn av enslige forsørgere	17,9	14,8	14,8	prosent	● ◆ ▬
	6 Ikke i arbeid eller utdanning, 16-25 år	13,7	11,5	11,5	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	7 Barn med barnevernstiltak, 0-17 år	4,9	4,1	4,2	prosent	● ◆ ▬
	8 Bemanning i barnehage, oppfylt	98	55	67	prosent	◆ ○ ▬
	9 Laveste meistringsnivå i lesing, 5. tr.	25	22	23	prosent (k)	● ◆ ▬
Barnehage og skole	10 Laveste meistringsnivå i regning, 5. tr.	25	23	23	prosent (k)	● ◆ ▬
	11 Trives på skolen, 7. trinn	89	89	88	prosent (k)	● ◆ ▬
	12 Mobbes på skolen, 7. trinn	5,3	5,9	5,9	prosent (k)	● ◆ ▬
	13 Gjennomsnittlig grunnskolepoeng	42,6	42,6	42,3	poeng (k)	● ◆ ▬
	14 Gjennomføring i vdg. opplæring	76	79	77	prosent (k)	● ◆ ▬
	15 Fornøyd med lokalmiljøet, 2019	69	69	68	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	16 Med i fritidsorganisasjon, 2019	59	64	65	prosent (a,k)	● ◆ ▬
Fritid og nærmiljø	17 Frykt i nærmiljøet, 2019	85	85	85	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	18 Ensomhet, 2019	26	22	22	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	19 Skjermtid over 4 timer, 2019	41	34	34	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	20 Kan svømme, 17 år	90	89	88	prosent (k)	● ◆ ▬
	21 Fornøyd med helsen, 2019	69	71	70	prosent (a,k)	● ◆ ▬
Helse og helsestiltak	22 Depressive symptomer, 2019	18	16	15	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	23 Psykiske sympt./idelser, 15-24 år	192	162	163	per 1000 (a,k)	● ◆ ▬
	24 Søvnproblemer, 2019	32	28	28	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	25 Trener sjeldnere enn ukentlig, 17 år	25	25	27	prosent (k)	● ◆ ▬
	26 Overvekt og fedme, 17 år	23	21	22	prosent (k)	● ◆ ▬
	27 Reseptfrie smertest. ukentlig, 2019	17	16	17	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	28 Alkohol, har vært beruset, 2019	13	13	13	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	29 Har brukt cannabis, 2019	5	3,8	3,7	prosent (a,k)	● ◆ ▬
	30 Vaksinasjonsdeknning, meslinger, 9 år	96,9	96,9	96,9	prosent	● ◆ ▬

SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE

Vi har alle et ansvar for et bærekraftig folkehelsearbeid!

Vi har alle et ansvar. Helse påvirkes av individuelle valg og ytre faktorer fra både miljø og samfunn. De fleste av disse påvirkningsfaktorene finner vi utenfor helsesektoren; slik som barnehage, skole, oppvekstmiljø, lokalmiljø og arbeid.

Det betyr at folkehelsearbeid er kollektiv utfordring som krever en kollektiv løsning. Alle sektorer og kommunale virksomheter har et ansvar for folkehelse og må bidra med tiltak og ressurser.

Samskaping

Å utvikle et helsefremmende lokalsamfunn innebærer at helse må ivaretas på tvers av sektorer. Vi må

samarbeide på en annen måte enn tidligere og trække opp nye stier.

Hele samfunnet må involveres; kommunen, innbyggere, næringsliv og frivillighet må sammen skape en bærekraftig utvikling.

Visjonen for Moss tar opp i seg dette, og forplikter oss til aktivt å samarbeide for å nå vedtatte mål.

Mangfoldige Moss – skapende, grønnere, varmere

Langsiktig, systematisk og strategisk

Folkehelsearbeid er langsiktig og systematisk samfunnsutvikling rettet mot hele befolkningen. Kommuneplanen angir retning og beskriver hvordan Moss skal utvikle seg fram mot 2030. Her trekkes linjer fra internasjonale og nasjonale mål og føringer ned til kommunale strategier. Bærekraftig utvikling i et sosialt, økologisk og økonomisk perspektiv er grunnleggende premisser og følges opp i kommuneplaner.

Tidlig innsats og universelle strategier

Gode allmenne tilbud og tiltak fra kommunen, aktive lag, foreninger og gode møteplasser er pilarer som gir mulighet for deltakelse for alle innbyggere på ulike arenaer.

Gode allmenne tilbud når alle, og jo tidligere vi begynner satsing, jo bedre blir effekten. Vi trenger brede befolkningsrettede strategier – tiltak som når alle, med en ekstra innsats for å nå de som trenger det mest.

Ressursbasert tilnærming

Den som har skoen på, vet hvor den trykker. Medvirkning er et bærende prinsipp i folkehelsearbeidet.

Hovedtyngden av medvirkning bør skje tidlig i en prosess da muligheten for konstruktive innspill og dialog er størst.

Det handler om å ha tilstrekkelig kunnskap og forståelse for hva som er viktig for ulike aldersgrupper, og hvordan ulike planer og tiltak påvirker muligheter og livskvalitet for hele samfunnet.

Sømløse tjenester

Vi skal og må finne måter å møte innbyggere på som sikrer at tjenestene blir gitt på rett måte til rett tid. Det betinger samarbeid mellom tjenesteområder.

"Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte."
Plan- og bygningsloven § 5-1

Kunst av Charlotte Norlund

GOD HELSE

Bærekraftsmål 3 handler om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder.

At alle kan leve friske og sunne liv er en forutsetning for å oppnå bærekraftig utvikling.

I Norge er arbeidet konsentrert om delmålene om smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer, psykisk helse, forebygging og behandling av rusmiddelproblemer og tobakksbruk.

Moss har store helseutfordringer og for at dette bærekraftsmålet skal nås, kreves en forsterket innsats.

Hvor gamle blir vi i Moss?

Forventet levealder er et viktig mål på helsen i en befolkning. Hvordan vi lever og bor preger hvor lenge vi lever. Levealderen i Norge stiger – i tråd med det nasjonale målet om at Norge skal være blant de tre landene i verden med høyest levealder.

Selv om levealderen også stiger i Moss, er forventet levealder signifikant lavere enn landsgjennomsnittet. Dette er et tegn på at folkehelsen er dårligere i Moss enn landet forøvrig. I Moss er forventet levealder for kvinner 83,1 år og for menn 78,7 år.

Forventet levealder henger sammen med utdanning. Det er større sannsynlighet for å leve lenger om en har universitet- / høyskoleutdanning enn om en har grunnskole som høyeste utdanning.

Selv om forventet levealder er lavere i Moss, blir den aldrende befolkningen en stadig større andel av totalbefolkningen og antall fødsler går ned.

I 2030 er det estimert en økning av andel eldre over 67 år i Moss på 22 prosent. Flere eldre betyr mange muligheter og ressurser, samtidig som en aldrende befolkning vil øke press på kommunenes omsorgstjenester.

Ikke-smittsomme sykdommer

De mest belastende sykdommene for samfunnet er de ikke-smittsomme sykdommene. Det er godt dokumentert at det er sosial ulikhet i sykdommene og at de kan forebygges med strukturerdringer og systemtiltak. Slike tiltak skjer i stor grad i andre sektorer enn helse- og omsorgssektoren, slik som skole, barnehage, lokalmiljø og arbeidsliv.

Dette er sykdommer vi kan gjøre noe med.

Psykisk helse

Psykiske lidelser og vansker er ett av våre største folkehelseproblemer. Samfunnskostnadene for psykiske vansker og milde psykiske lidelser er høyere enn for noen annen sykdomsgruppe.

Blant barn og unge under 18 år er depresjon, angstlidelser, tilpasningsforstyrrelser og spiseforstyrrelser de hyppigst forekommende psykiske lidelsene. Mens relativt få barn og ungdom oppfyller diagnosekravene for psykiske lidelser, har relativt mange barn og unge psykiske plager. De vanligste psykiske lidelsene blant voksne er depresjon, angst- og ruslidelser. Om lag 15 prosent vil få en angstlidelse i løpet av et år, mens én av ti vil få en depressiv lidelse i løpet av et år. Langt flere rapporterer om psykiske plager i form av engstelse, ensomhet, depressive tanker

mv. Psykiske lidelser kan ha fatale utfall, i form av selvmord og overdoser, med store omkostninger for pårørende.

Andel som oppsøker legevakt/fastlege på grunn av psykiske symptomer eller lidelser ser ut til å øke noe i landet og i Moss. Nesten en av fem (19,5 prosent) i alderen 15–24 år oppsøkte legevakt/fastlege på grunn av psykiske symptomer eller lidelser i Moss i perioden 2018–2020. Det er over landsgjennomsnittet på 16,6 prosent. Andelen er høyest blant jenter (22,9 prosent). Ungdoms- og videregående skoleelever i Moss skiller seg ut fra landsgjennomsnittet med økt andel som rapporterer om høy grad av depressive symptomer⁴ og ensomhet⁵.

Også blant de over 45 år er andelen høyere enn landsgjennomsnittet (20,8 prosent i Moss og 17,9 i landet). Andelen er høyest blant kvinner (24,3 prosent).

En høyere andel over 45 år bruker reseptbelagte legemidler mot psykiske lidelser i Moss i perioden 2018–2020 (gjelder særlig antidepressiva og beroligende midler/sovemidler), (12,9 prosent) enn landet ellers (11,3 prosent). Det er en høyere andel kvinner som bruker slike legemidler (hhv. 16,6 prosent blant kvinner og 9,3 prosent blant menn).

Innbyggerne i Moss har, på gruppenivå, dårligere psykisk helse enn landsgjennomsnittet i alle aldersgrupper. Den pågående koronapandemien utgjør en ytterligere trussel mot innbyggernes psykiske helse.

4. 20 % på ungdomstrinn mot 15 % på landsbasis, 25 % på vgs mot landsgjennomsnitt på 20 %

5. 28 % på ungdomsskolene mot 20 % på landsbasis, 27 % på vgs mot landsgjennomsnitt på 26 %

Fysisk helse

17 prosent av ungdomsskoleelevene i Moss svarer i 2019 at de sjelden/aldri er så fysisk aktive at de blir andpusten eller svett. Det er signifikant flere enn gjennomsnittet for landet (22%).

Omlag én av fire i aldersgruppen 45 – 74 år i både Moss og landet er i kontakt med fastlege/legevakt når det gjelder hjerte- og karsykdommer. Andelen er synkende. Andelen som bruker kolesterolsenkende midler er noe høyere i Moss enn landet.

Andelen over 30 år som bruker legemidler til behandling av type 2-diabetes er nokså lik i Moss som landsgjennomsnittet – omlag fire prosent. Andelen er økende.

Andelen som benytter legemidler mot astma og KOLS i alder 45 – 74 år er lik som gjennomsnitt for landet. Andelen er høyest blant kvinner.

Nesten halvparten (45 prosent) av befolkningen over 45 år i Moss er i kontakt med primærhelsetjenesten for muskel-

og skjelettlidelser. Andelen er nokså stabil og noe høyere enn landsgjennomsnittet på 43 prosent. Unge i alder 15 – 24 år er lik landsgjennomsnittet – omlag én av fire.

Bruk av cannabis

Ungdata fra 2019 viser at fem prosent av ungdomsskoleelevene i Moss og Rygge har prøvd cannabis minst én gang i løpet av det siste året. Det er signifikant høyere enn nasjonalt gjennomsnitt på 3,7 prosent. 20 prosent av videregående skoleelever har prøvd cannabis minst én gang i løpet av det siste året. Det er høyere enn nasjonalt gjennomsnitt på 12 prosent.

Det en god del flere som blir tilbudt cannabis enn som selv har prøvd, og gutter blir tilbudt oftere enn jenter. Fra 2015 har det på landsbasis vært en markant økning i hasjbruk blant gutter.

Når det gjelder å ha vært beruset på alkohol sist år, ligger ungdomsskoleelever i Moss lik som landsgjennomsnittet (13 prosent).

ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

Bærekraftsmål 8 handler om å fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Arbeid gir tilgang til viktige helse- fremmende ressurser som sosiale relasjoner, personlig vekst, og økonomisk trygghet. Høy sysselsetting der også personer med redusert arbeidsevne har et arbeid å gå til, vil være positivt for folkehelsen. Arbeid og utdanning har stor betydning for helse og levekår.

Arbeidslivet i Moss har lenge vært i omstilling og endring. Verdiskaping og kompetanse er et satsingsområde i kommuneplanens samfunnsdel, og hovedmålet er å ha et bærekraftig næringsliv med nyskaping og høy arbeidsdeltakelse for alle grupper av befolkningen. For å sikre et bærekraftig næringsliv utarbeider kommunen en strategisk næringsplan i samarbeid med Mossregionen og næringslivet i Moss.

Arbeid

De siste tallene fra NAV (september 2021) viser at 743 personer står helt uten arbeid i Moss . Det utgjør 3,1 prosent av befolkningen i alder 18 – 67 år. I januar 2020 var 3,2 prosent registrert som helt ledige (694 personer).

I mars 2020, grunnet pandemien og nedstengningene i samfunnet, fikk vi en radikal økning i andel arbeidssøkere til 11,1% registrert som helt ledige (2 674 personer).

Dette var den høyeste andel registrerte helt ledige i pandemiperioden. I september 2020 var andel helt ledige på 4,3 % før en ny topp i januar 2021 på 5,9%. Det har vært en minkende andel helt ledige i perioden januar til september 2021. Andel helt ledige er 1,2 prosentpoeng lavere nå, enn ved samme periode i 2020.

Andel helt ledige pr. september 2021 blant de under 30 år er 28,7% av alle ledige (221 personer). 118 færre personer enn samme periode i fjor. Høyest ledigheten nå er i aldersgruppen 30–39 år med totalt 235 personer (32% av alle helt ledige).

Forventning fremover:
I siste uke i september gjenåpnet landet, noe som umiddelbart påvirker arbeidsmarkedet vårt i positiv retning og det er grunn til å anta at vi gradvis vil fortsette å se en bedring i arbeidsmarkedet også framover.

Oppvekstprofilen viser at totalt 14 prosent av ungdom i alderen 16–25 år i Moss ikke var i arbeid eller utdanning i 2019. Det er signifikant høyere enn landsgjennomsnittet på 12 prosent. En av fire med innvandrerbakgrunn i alderen 16–25 år i Moss står uten arbeid eller utdanning i 2019. I aldersgruppen 26–66 år er andelen 35 prosent.

Andel unge som hverken er i utdanning eller arbeid går ned. Særlig nedgang ser man blant unge med innvandrerbakgrunn. Samme trend ser man også nasjonalt.

Mottakere av uføretrygd og stønad til livsopphold

En høyere andel personer i Moss (12,7 prosent) mottar uføretrygd (varig uførepensjon) enn landsgjennomsnittet (9,4 prosent) i alle aldre. Høyest andel mottakere er i aldersgruppen 45–66 år (21,5 prosent).

I aldersgruppen 20–24 år mottok ti prosent stønad til livsopphold⁶ i 2019. Det er signifikant høyere enn landsgjennomsnittet på syv prosent. Også i aldersgruppen 20–66 år er det forskjeller. 20 prosent i Moss mot 16 prosent i landet forøvrig. Andelen som mottar stønad er høyere blant kvinner enn menn i denne aldersgruppen. Utviklingen er nokså stabil de siste tre år.

6. Mottakere av uføretrygd, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd, overgangsstønad for enslige forsørgere og tiltaksmottakere (individstønad).

MINDRE ULIKHET

Bærekraftsmål 10 handler om å redusere ulikhet

For å skape en bærekraftig utvikling og stabile samfunn, må ulikheter reduseres og ressurser fordeles rettferdig. Da er det viktig å unngå at unge faller ut av skole og arbeidsmarked, og det er viktig at innvandrere raskt integreres og inkluderes i arbeidsmarkedet.

Moss har sosiale forskjeller. Det betyr at utdannings- og inntektsforskjellene er store.

Utdanning

Andel mossinger med utdanning på universitet- og høgskolenivå er lavere enn nasjonalt gjennomsnitt, men andelen er stigende.

Det er store forskjeller i forventet levealder mellom utdanningsgrupper. Det er forskjeller i forventet levealder mellom den delen av befolkningen som har videregående eller høyere utdanning, og den delen av befolkningen som grunnskole som høyeste utdanningsnivå. Forskjellen i Moss er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået.

I Moss forventes en å leve 6 år lenger om en har universitet/høgskoleutdanning enn om en har grunnskole som høyeste utdanning. Ved å gjennomføre videregående skole øker forventet levealder med 4 år sett opp mot grunnskole.

1. "Frafall fra videregående opplæring" er blitt erstattet med "Gjennomføring av videregående opplæring. Gjennomføring inkluderer personer som startet på grunnkurs i videregående opplæring for første gang et gitt år og andelen som har fullført med studie- eller yrkeskompetanse i løpet av fem/seks år. Elever som begynte på ett av de studieforberedende utdanningsprogrammene (normert tid på tre år), følges over fem år. Elever som begynte på ett av de yrkesfaglige utdanningsprogrammene (normert tid på hovedsakelig fire år, med to år i skole og to år i lære) følges over seks år etter skolestart.

Personer som etter fem/seks år fortsatt er i videregående opplæring, regnes ikke som gjennomført. Det er tatt utgangspunkt i personens bostedskommune det året han eller hun startet på grunnkurs i videregående opplæring. Kommunehelsen (fhi.no)

Gjennomføring i videregående skole¹

Indikatoren "Frafall fra videregående opplæring" er erstattet med "Gjennomføringsgrad i videregående opplæring". Elever i Moss (76 %) er nokså lik landsgjennomsnitt (77 %). Moss har hatt en positiv utvikling siden 2014, og en større prosentøkning enn landet.

Det er en høyere andel jenter som gjennomfører videregående opplæring. Blant elever med innvandrerbakgrunn født i utlandet, er andelen som gjennomfører videregående skole 48 prosent.

Vedvarende lavinntekt³

Indikatoren "Lavinntekt" er erstattet med "Vedvarende lavinntekt" (over en tre-årsperiode). Økonomisk trygghet og gode boforhold er viktig for at barn og unge kan fungere godt både sosialt og i skolen. Siste oppdaterte tall fra de tre siste år (2017–2019) viser at andelen husholdninger med vedvarende lavinntekt i Moss (11,4 prosent) er signifikant høyere enn landsgjennomsnittet (10,2 prosent).

Tall fra de tre siste år (2017–2019) viser at bodde 1 356 barn under 18 år (15,5 prosent) bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt i Moss, mot 11,9 prosent i landet. Forskjellen er signifikant. Det er en svak økning fra sist måling, og Moss følger trenden til landet.

Bokvalitet og bosituasjon

Boligen og nærområdet er en viktig ramme for barn og unges oppvekst. Det er viktig for barna her og nå, og for å forebygge reproduksjon av sosial ulikhet. Vanskeligstilte på boligmarkedet kjennetegnes som regel med lav inntekt, lav/ingen utdanning og svak arbeids-

markedstilknytning. I et befolkningsperspektiv er dette sammenfallende med dårligere helsetilstand.

Blant de over 45 år er det flere som eier sin egen bolig i Moss enn landsgjennomsnittet. 11 prosent leier bolig, mot 12 prosent i landet. Samtidig er antall bostedsløse i Moss stabilt høyt. Det er til enhver tid inneboende i de midlertidige boligene som kommunen disponerer, samtidig som NAV bistår med andre midlertidige løsninger.

Kommunen har få og lite egnet boligmasse til personer med samtidig rus- og psykiske lidelser. Det er viktig å kunne tilby gode boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet og spesielt til barnefamilier. Kommunen trenger flere gode utleieboliger til store barnefamilier som ofte bor trangt og dårlig. Bedre utleieboliger til denne gruppen vil bidra til å bedre oppvekstvilkår for barn og unge.

3. Personer som bor i husholdninger med inntekt under 60 % av nasjonal medianinntekt over en treårsperiode, beregnet etter EU-skala.

Vedvarende lavinntekt er beregnet ved å slå sammen inntektene til husholdningen over en treårsperiode, og dele denne summen på 3. Man måler den samlede inntekten til husholdningen, etter at skatt er trukket fra. Inntekten inkluderer også offentlige overføringer som sosialhjelp, samt kapitalinntekter som aksjeutbytte. Man beregner så lavinntektsgrensen ved å se på medianen for hele landet i samme treårsperiode. Lavinntektsgrensen er i dette tilfellet 50 og 60 % av medianinntekten. Husholdningene som har en gjennomsnittlig samlet inntekt under den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene, har vedvarende lavinntekt.

BÆREKRAFTIGE MOSS

Bærekraftsmål 11 handler om å gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige.

Folkehelse er samfunnsutvikling.

Folkehelse skapes der vi lever og bor, og hvordan kommunen utvikler lokalsamfunnet er helt sentralt for befolkningens helse.

Det er viktig at det tilrettelegges for en helsefremmende stedsutvikling som motvirker sosiale helseforskjeller, og som gjør det godt å være der for lek og aktivitet med sosiale møteplasser og grønn mobilitet.

Resultat fra fylkesundersøkelsen «Oss i Østfold» 2019, viser at innbyggerne i Moss har god helse i

Østfoldsammenheng. Forskjellene innad i "gamle" Østfold er små, og uten å si noe om det er signifikante forskjeller så ser vi at innbyggerne i Moss rapporterer noe bedre psykisk og fysisk helse, og tannhelse. Det er også en litt større andel i Moss som sier de er fysisk aktive og at de trives i stor grad i nærmiljøet sitt.

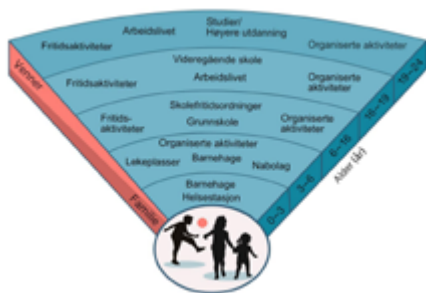
Det ser ut til å være noen flere som er fornøyde med tilgjengelighet og utvalg av butikker, kulturtilbud og grøntarealer.

Gode oppvekst- og læringsmiljø
Læringsmiljø og nærmiljø er viktige grunnverdier for et bærekraftig samfunn⁷.

7. Folkehelse og bærekraftig samfunnsutvikling. Helsedirektoratets innspill til videreutvikling av folkehelsepolitikken. Helsedirektoratet, 2018

Folkehelseperspektivet på oppvekstområdet handler om betingelsene som ligger til grunn for læring. Kommunen har mange virkemidler for å skape et godt oppvekstmiljø som legger grunnlag for læring, samhandling, sosial kompetanse og mestring– og på sikt utjevning av sosial ulikhet i helse. Gode og trygge barnehager, godt læringsmiljø i skoler, gode nærmiljø og familie, fysisk og psykisk helse, tilhørighet og økonomiske levekår⁸ er en del av dette.

Viktige arenaer for helsefremmende og forebyggende arbeid for barn og unge illustreres i figuren under⁹.

Unge i Moss skiller seg ikke fra landsgjennomsnittet når det gjelder trivsel på skolen – over 80 prosent av elevene på 7. og 10. trinn svarer at de trives godt på skolen. Andelen som oppgir at de blir mobbet er nokså lik landsgjennomsnittet på 7. trinn (5,3 prosent) og lavere på 10. trinn (3,3 prosent). Her har det vært nedgang siste år.

Lesemestring

Nasjonale prøver er statistikk som varierer årlig. Andel 5. og 8. klassinger som ligger på laveste mestringsnivå i lesing er på landsgjennomsnitt (hhv. 25 og 8 %). Også når det gjelder laveste mestringsnivå i regning ligger Moss omtrent som landsgjennomsnittet.

Elever som presterer på laveste mestringsnivå på nasjonale prøver på 5. trinn har økt sannsynlighet for å ikke fullføre videregående opplæring.¹⁰

Kultur og fritid

Kultur er sammensatt av aktiviteter og tiltak i offentlig, frivillig og privat regi, og kjennetegnes av samarbeidsstrukturer på tvers av disse skillelinjene. Kultur bidrar med et bredt spekter av innfallsvinkler for både deltakelse, opplevelse og mestring. Dette er verdifulle virkemidler for integrering og inkludering, og kan spille en sentral rolle i arbeidet mot utenforskap. Det er viktig å sikre god og likeverdig kulturopplæring for barn, unge og voksne.

Ungdata fra 2019 viser at en signifikant lavere andel ungdomsskoleelever i Moss oppgir å delta i organiserte fritidsaktiviteter enn landsgjennomsnittet (59 mot 65 prosent). Ungdom rapporterer derimot signifikant høyere når det gjelder bruk av skjermtid over fire timer utenom skolen pr. dag. Mange unge oppgir bekymring rundt egen skjermbruk, uten at de har klart å redusere bruken.¹¹

8. Oppvekstprofil for kommuner, 2020. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/2020/oppvekstprofiler-for-kommuner-og-bydeler-2020/>

9. Oppvekstprofil for kommuner, 2020. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/publ/2020/oppvekstprofiler-for-kommuner-og-bydeler-2020/>

10. Oppvekstprofil for kommuner, 2020. Folkehelseinstituttet.

11. 41 prosent av ungdomsskoleelevene oppgir å bruke mer enn fire timer foran en skjerm på fritiden, mot 34 prosent på landsbasis.

Attraktive og trygge nærmiljø

Attraktive nærmiljø er samfunn det er godt å være i. Nærhet til grønne områder bidrar til økt fysisk aktivitet. Aktivitetsvennlige bo- og nærmiljøer handler om å tilrettelegge for naturopplevelser, turstier, nærmiljøanlegg, friluftsliv, idrett, egenorganisert aktiviteter og aktiv transport.

Nær tilgang til grøntområder er særlig viktig for barn, gravide, eldre og mennesker i utsatte områder med begrensede økonomiske ressurser.

Selv om Moss har signifikant høyere målt nivå av svevestøv enn landsgjennomsnittet (hvh. 5,3 og 4,0 mikrogram per kubikkmeter finkornet svevestøv (PM_{2,5})), så er Moss innenfor lovpålagte grenseverdier, og ligger på nivå med sammenliknbare steder. Generelt er det noe høyere verdier av svevestøv i tettbebygde områder enn i områder med spredt bebyggelse.

Det er et mål for mossesamfunnet å ta ansvar for våre ressurser, natur og det globale klimaet slik at framtidens generasjoner skal ha like god livskvalitet som oss.¹² For å sikre et bærekraftig miljø- og klimaarbeid utarbeidet kommunen en kommunedelplan om klima i 2021².

Ungdomsskoleeier skiller seg ikke i vesentlig grad fra landsgjennomsnittet når det gjelder trivsel og trygghet i nærområdet. 69 prosent oppgir å være fornøyd med nærområdet og 85 prosent oppgir å føle seg trygge.

Ungdomsskoleeier i Moss er derimot signifikant mer misfornøyd når det gjelder tilbud/lokaler for å treffe andre unge på fritida. Kun 38 prosent oppgir å være fornøyd.

Frivillighet

Frivillighet er viktig for å skape mangfold og attraktivitet. Kommunen har en viktig rolle for å legge til rette for at frivilligheten kan blomstre, som et supplement til kommunale oppgaver.

Å delta i frivillige lag og organisasjoner har en egenverdi og positive tilleggsv verdier som tilhørighet, sosialt nettverk og fellesskap. Deltagelse i frivillige organisasjoner er positivt for helse og livskvalitet, særlig for de som står utenfor arbeidslivet og personer med lav utdanning. Gjennom frivillig arbeid får man et bredere sosialt nettverk.¹³ Dette er viktige verdier for å skape gode lokalsamfunn.

Aldersvennlig stedsutvikling

Aldersvennlig stedsutvikling er å skape fysiske omgivelser som gjør det mulig for eldre å være aktive samfunnsdeltakere så lenge som mulig. Gode, velfungerende nærmiljø og møteplasser på tvers av generasjoner, universelle tiltak og et mangfold av fritids- og kulturaktiviteter utgjør kjernen i aldersvennlig stedsutvikling.

Selv om det kalles aldersvennlig stedsutvikling handler det ikke kun om tiltak rettet mot eldre. Det som er bra for eldre er som regel godt for alle.¹⁴

12. Kommuneplanens samfunnsdel, Moss 2030.

2. Kommunens overordnede planer – Hovedportal (moss.kommune.no)

13. Frivillighet og folkehelse. Empiriske analyser av sivilsamfunnsdeltakelse, helse og livskvalitet, Fladmoe og Folkestad, 2017.

14. Håndbok i aldersvennlig stedsutvikling, Norsk arkitekters landsforbund, 2019

Mangfoldige Moss – SLIK vil vi ha det!

Det er bekymringsfullt at Moss har sosiale helseforskjeller og ligger dårligere an enn landsgjennomsnittet på flere helserelaterte faktorer. Moss har betydelige utfordringer innen flere folkehelse- og levekårsområder.

Enkelte av områdene viser likevel til positiv utvikling, som f.eks. gjennomføringsgrad i videregående skole. Dette tyder på at vi med tiltak og strategier går i riktig retning. Mye ligger til rette for en positiv utvikling i Moss.

For å være den skapende, varme og grønne kommunen visjonen legger opp til, – for å få det slik vi vil ha det – må det arbeides målretta med bærekraftsmålene. Kommunens vedtatte overordnede planverk viser vei og retning. Samskaping og tverrfaglig samarbeid er avgjørende for å få dette til.

Moss
kommune

Moss kommune, Rådhuset, Kirkegata 15,
Postboks 175, 1501 Moss
Tlf. 69 24 80 00 post@moss.kommune.no